

Zákon
č. 499/2004 Sb.
Parlamentu České republiky
o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů

Schváleno (Vydáno): 30.06.2004 Účinnost od: 01.01.2005
Uveřejněno v č. 173/2004 Sbírky zákonů na straně 9742

§ 3

(1) Povinnost uchovávat dokumenty a umožnit výběr archiválií mají

- a) organizační složky státu,
- b) státní příspěvkové organizace,
- c) státní podniky,
- d) územní samosprávné celky,
- e) organizační složky a právnické osoby založené nebo zřízené územními samosprávnými celky, pokud vykonávají veřejnou správu nebo zaměstnávají více než 25 zaměstnanců,
- f) školy a vysoké školy,¹⁾
- g) právnické osoby zřízené zákonem,
- h) zdravotnická zařízení
(dále jen "veřejnoprávní původci").

(2) Povinnost uchovávat dokumenty a umožnit výběr archiválií mají za podmínek stanovených tímto zákonem rovněž

- a) podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku, pokud jde o dokumenty uvedené v příloze č. 1 k tomuto zákonu,
- b) politické strany, politická hnutí, občanská sdružení, odborové organizace, organizace zaměstnavatelů, **círky a náboženské společnosti**,
- c) profesní komory; členové profesních komor jen v případech, pokud dokumenty vzniklé z jejich činnosti jsou veřejnými listinami,
- d) nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti,
- e) likvidátoři v případě dokumentů původce, který je v likvidaci, a správci konkursní podstaty v případě dokumentů původce, na kterého byl prohlášen konkurs,
(dále jen "soukromoprávní původci").

(3) Výběr archiválií provádí archiv podle své působnosti (dále jen "příslušný archiv").

1) Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

§ 28

Převod archiválií

(1) V případě zamýšleného převodu vlastnictví archiválie je její vlastník povinen přednostně ji nabídnout ke koupi České republice, pokud nepůjde o převod

- a) mezi osobami blízkými, spoluvlastníky, církevními právnickými osobami téže církve nebo náboženské společnosti,
- b) do vlastnictví územního samosprávného celku,
- c) do vlastnictví právnické osoby zřízené zákonem, nebo
- d) na státní podnik nebo na státní příspěvkovou organizaci.

(2) Písemnou nabídku podle odstavce 1 je vlastník archiválie povinen České republice učinit prostřednictvím Národního archivu nebo příslušného státního oblastního archivu.

(3) Vlastník je povinen strpět prohlídku archiválie pověřeným zaměstnancem Národního archivu nebo příslušného státního oblastního archivu za účelem zhotovení popisu či vyobrazení archiválie pro návrh kupní smlouvy. Prohlídka se musí uskutečnit do 30 dnů od podání nabídky. Pokud se prohlídka neučiní v této lhůtě z důvodů na straně vlastníka, prodlužuje se lhůta k předložení návrhu kupní smlouvy podle odstavce 4 o 30 dnů a běh lhůty pro provedení prohlídky počíná znovu.

(4) Uplatní-li Česká republika právo k přednostní koupi, předloží Národní archiv nebo příslušný státní oblastní archiv do 90 dnů ode dne doručení písemné nabídky vlastníku archiválie návrh kupní smlouvy. Návrh kupní smlouvy musí obsahovat popis nebo vyobrazení archiválie, navrhovanou cenu a lhůtu pro zaplacení. Tato lhůta nesmí být delší než 30 dnů ode dne uzavření kupní smlouvy, pokud vlastník archiválie nenavrhne lhůtu delší.

(5) Pokud Národní archiv nebo příslušný státní oblastní archiv ve stanovené lhůtě návrh kupní smlouvy vlastníku archiválie nepředloží, právo České republiky k přednostní koupi vůči tomuto vlastníku archiválie zaniká.

§ 46

(1) Národní archiv

a) kontroluje výkon spisové služby u organizačních složek státu s celostátní působností, u jejich správních archivů, u jimi zřízených státních příspěvkových organizací a u právnických osob zřízených zákonem s celostátní působností, s výjimkou těch, které si zřídily specializované nebo bezpečnostní archivy,

b) provádí výběr archiválií ve skartačním řízení a mimo skartační řízení u původců, u kterých kontroluje výkon spisové služby podle písmene a), a u původců uvedených v písmenu c), pokud vykonávají spisovou službu,

c) provádí výběr archiválií mimo skartační řízení u vrcholných a obdobných orgánů politických stran, politických hnutí, občanských sdružení, odborových organizací, organizací zaměstnavatelů, profesních komor, **církví a náboženských společností**, nadací a nadačních fondů, obecně prospěšných společností a vybraných fyzických osob,

d) provádí výběr archiválií mimo skartační řízení u dokumentů nabídnutých České republice darem nebo ke koupi a u dokumentů nalezených nebo u dokumentů vlastníků, kteří o to požádají,

e) rozhoduje o námitkách proti protokolu (§ 10 odst. 3 a § 12 odst. 4) podaných původcem nebo vlastníkem dokumentu, u kterého provádí výběr archiválií ve skartačním řízení nebo mimo skartační řízení, a o námitkách původce nebo vlastníka dokumentu proti protokolu Archivu hlavního města Prahy,

f) rozhoduje o podání badatele, kterému nebylo umožněno nahlížení do archiválií nebo pořizování výpisů, opisů nebo kopií archiválií uložených v Národním archivu nebo v Archivu hlavního města Prahy,

g) ukládá sankce podle tohoto zákona za správní delikty fyzickým a právnickým osobám, u nichž kontroluje výkon spisové služby a u nichž provádí výběr archiválií ve skartačním řízení nebo mimo skartační řízení, včetně těch, které zřídily specializované archivy, a hlavnímu městu Praze a organizačním složkám, příspěvkovým organizacím a jiným právnickým osobám jím založeným nebo zřízeným,

h) vyhledává v uložených archiváliích dokumenty pro potřeby správních úřadů a ostatních organizačních složek státu, orgánů územních samosprávných celků, právnických a fyzických osob, pořizuje z nich výpisy, opisy a kopie a ověřuje je,

i) umožňuje za podmínek stanovených v tomto zákoně nahlížet do uložených archiválií,

j) vede příslušnou evidenci archiválií podle tohoto zákona,

k) provádí kontrolu archivních kulturních památek a národních kulturních památek, které vede ve své evidenci a které nejsou uloženy v archivech,

l) plní na úseku archivnictví úkoly vyplývající z mezinárodních smluv,

m) ukládá sankce podle tohoto zákona za správní delikty fyzickým a právnickým osobám, u nichž tuto působnost nevykonává Národní archiv,

n) vykonává další pravomoci stanovené tímto nebo jiným zákonem.

(2) Národní archiv na úseku archivní péče

- a) pečuje o archiválie převzaté od původců uvedených v odstavci 1 písm. a) a c) a dále o archiválie vzniklé z činnosti vrcholných orgánů českého státu, Československé republiky, Československé socialistické republiky, České a Slovenské Federativní Republiky, České socialistické republiky, České republiky, jakož i státních a samosprávních orgánů a organizací pro zemi Českou v minulosti, ústředních orgánů okupační správy v letech 1939 až 1945 a vlády Československé republiky v exilu v letech 1939 až 1945 a o archiválie vzniklé z činnosti centrálních úřadů habsburské monarchie a umožňuje nahlížení do nich,
- b) přijímá za Českou republiku nabídky ke koupi, k darování a úschově archiválií a uzavírá za Českou republiku příslušné smlouvy,
- c) poskytuje vlastníkům archiválií bezplatné odborné, informační a poradenské služby,
- d) provádí prověrku fyzického stavu archivních kulturních památek a národních kulturních památek, pokud jsou u něj uloženy,
- e) provádí inventuru archiválií vyhlášenou ministerstvem,
- f) spolupracuje s ostatními archivy a rozvíjí styky s vědeckými, kulturními, školskými a dalšími institucemi za účelem výměny zkušeností v odborných otázkách, ve vědeckém bádání a kulturně výchovném, hospodářském a vlastivědném využívání archiválií,
- g) provádí vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných vědních oborů,
- h) plní úkoly ústředního vědeckovýzkumného pracoviště na úseku preventivní péče o archiválie, konzervace a restaurování archiválií, uchovávání a zpřístupňování nových forem nosičů informací včetně dokumentů v digitální podobě; v této oblasti vykonává funkci odborného metodického a školicího centra,
- i) zřizuje specializovanou knihovnu pro obor archivnictví a výkonu spisové služby,
- j) vykonává vydavatelskou a publikační činnost v oboru archivnictví a výkonu spisové služby, dějin správy, pomocných věd historických a historie,
- k) provádí konzervaci a restaurování archiválií,
- l) plní další odborné archivní úkoly uložené tímto zákonem.

§ 49

(1) Státní oblastní archiv

- a) kontroluje výkon spisové služby u organizačních složek státu s působností na území kraje, okresu nebo obcí, u jejich správních archivů a jimi zřízených státních příspěvkových organizací, s výjimkou těch, které si zřídily specializované archivy,
- b) kontroluje výkon spisové služby u orgánů územních samosprávných celků, organizačních složek, příspěvkových organizací a jiných právnických osob založených nebo zřízených územními samosprávnými celky, s výjimkou orgánů hlavního města Prahy, města Brna, města Ostravy, města Plzně a města Ústí nad Labem a organizačních složek, příspěvkových organizací a právnických osob jimi založených nebo zřízených,
- c) kontroluje výkon spisové služby u státních podniků, vysokých škol, škol a právnických osob zřízených zákonem, s výjimkou těch, u kterých tuto působnost vykonává Národní archiv, a těch, které si zřídily specializované archivy,
- d) provádí výběr archiválií ve skartačním řízení a mimo skartační řízení u všech původců uvedených v písmenech a) až c) a u původců uvedených v písmenu e), pokud vykonávají spisovou službu,
- e) provádí výběr archiválií mimo skartační řízení u zřizovatelů soukromých archivů, u podnikatelů zapsaných v obchodním rejstříku, jakož i u politických stran, politických hnutí, občanských sdružení, odborových organizací, organizací zaměstnavatelů, profesních komor, **církví a náboženských společností**, nadací a nadačních fondů a obecně prospěšných společností, s výjimkou jejich vrcholných orgánů, a u škol a vysokých škol a u vybraných fyzických osob,
- f) provádí výběr archiválií mimo skartační řízení u dokumentů nabídnutých České republice darem nebo ke koupi a u dokumentů nalezených nebo u dokumentů vlastníků, kteří o to požádají,
- g) zprošťuje povinnosti zachovávat mlčenlivost u zaměstnanců (§ 14 odst. 1) nebo zřizovatelů archivů (§ 14 odst. 2), s výjimkou zaměstnanců specializovaných nebo bezpečnostních archivů zřizovaných ministerstvy, dalšími ústředními správními úřady, Kanceláří Poslanecké sněmovny, Kanceláří Senátu, Kanceláří prezidenta republiky, Českou národní bankou nebo zpravodajskými službami České republiky,
- h) rozhoduje o námitkách proti protokolu (§ 10 odst. 3 a § 12 odst. 4) podaných původcem nebo vlastníkem dokumentu, u kterého provádí výběr archiválií ve skartačním řízení nebo mimo skartační

řízení, a o námitkách původce nebo vlastníka dokumentu proti protokolu Archivu města Brna, Archivu města Ostravy, Archivu města Plzně a Archivu města Ústí nad Labem,

- i) rozhoduje o uložení ohrožených archiválií,
- j) rozhoduje o podání badatele, kterému nebylo umožněno nahlížení do archiválií nebo pořizování výpisů, opisů nebo kopií archiválií u něj uložených,
- k) rozhoduje o podání badatele, kterému nebylo umožněno nahlížení do archiválií nebo pořizování výpisů, opisů nebo kopií archiválií uložených ve specializovaných archivech, s výjimkou specializovaných archivů a bezpečnostních archivů zřízených ministerstvy, dalšími ústředními správními úřady, Kanceláří Poslanecké sněmovny, Kanceláří Senátu, Kanceláří prezidenta republiky, Českou národní bankou a zpravodajskými službami České republiky,
- l) rozhoduje o podání badatele, kterému nebylo umožněno nahlížení do archiválií nebo pořizování výpisů, opisů nebo kopií archiválií v archivech územních samosprávných celků, s výjimkou Archivu hlavního města Prahy, a v soukromých archivech,
- m) ukládá sankce podle tohoto zákona za správní delikty fyzickým a právnickým osobám, u nichž tuto působnost nevykonává Národní archiv,
- n) umožňuje za podmínek stanovených v tomto zákoně nahlížet do uložených archiválií,
- o) vede příslušnou evidenci archiválií podle tohoto zákona,
- p) provádí kontrolu archivních kulturních památek, které vede ve své evidenci a které nejsou uloženy v archivech,
- q) plní na úseku archivnictví úkoly vyplývající z mezinárodních smluv,
- r) vyjadřuje se k žádosti o koncesi podle zvláštního právního předpisu,²²⁾
- s) vykonává další pravomoci stanovené tímto nebo jiným zákonem.

(2) ...

Příl.3

Archiválie, které se zařazují do I. kategorie

1. Do I. kategorie se zařazují

- a) archivní kulturní památky a národní kulturní památky,
- b) archiválie vzniklé do roku 1526,
- c) listiny vzniklé v letech 1527 až 1648,
- d) listiny významného veřejnoprávního a státoprávního charakteru vzniklé po roce 1648,
- e) pečetidla (typáře) vzniklá do konce první poloviny 17. století; po tomto období jen pečetidla mimořádné umělecké hodnoty.

2. Do I. kategorie se zařazují rovněž i další archiválie, pokud do ní nebyly zařazeny již podle ustanovení bodu 1, a to

- a) zemské, dvorské (manské, lenní) desky, knihy svobodníků, soupisy poddaných a svobodníků, urbáře, pozemkové, horní a železniční knihy, městské knihy z předmagistrátního období, matriky narozených, zemřelých a oddaných, vojenské matriky, vysokoškolské matriky a archiválie dokumentující základní změny v počtech, struktuře a způsobu života obyvatelstva,
- b) berní katastry,
- c) základní dokumenty o státoprávním uspořádání státu, o organizační struktuře a činnosti jeho vrcholných institucí,
- d) zápisy a protokoly ze zasedání všech zákonodárných sborů, ze zasedání vlád (od roku 1918), zápisy ze zasedání všech zastupitelských a podobných sborů (například obecních a městských zastupitelstev, výborů a rad okresních zastupitelstev a okresních výborů, zemských zastupitelstev a zemských výborů, plén a rad národních výborů, zastupitelstev a rad obcí a krajů, správních rad, grémií, valných hromad akciových společností),
- e) významné dokumenty o právní úpravě mezinárodních vztahů (smlouvy týkající se úpravy vztahů mezistátních a vztahů mezi významnými společenskými, vědeckými, hospodářskými a jinými institucemi),
- f) dokumenty o stanovení, změnách a úpravách státních hranic (hraniční agenda),

- g) zásadní dokumenty ekonomického charakteru vzniklé z činnosti vrcholných státních orgánů o zásadních otázkách měnové politiky, o strategických rozhodnutích státní hospodářské politiky a o státních zásadách do struktury vlastnictví výrobních prostředků (například pozemkové reformy, znárodnění, privatizace),
- h) základní dokumenty o rozvoji vědy, techniky a kultury,
- i) závažné dokumenty vzniklé z činnosti ústředních orgánů politických stran a jiných významných společenských organizací (korporací) a občanských sdružení,
- j) dokumenty zachycující zápas za základní lidská práva a svobody, za politickou a sociální emancipaci skupin obyvatel a za odborová práva zaměstnanců a práva zaměstnavatelů,
- k) zápisy ze zasedání vrcholných orgánů Československé republiky v exilu v letech 1939 až 1945,
- l) archiválie vztahující se k mnichovské krizi v roce 1938, archiválie výrazně dokumentující systém a metody nacistické moci na našem území v letech 1938 až 1945, vzniklé z činnosti vrcholných říšskoněmeckých orgánů a nacistických organizací, archiválie týkající se obnovy československé státnosti v roce 1945 a poválečného uspořádání Československé republiky, archiválie dokumentující komunistický převrat v roce 1948, okupaci Československa v roce 1968, konec komunistického totalitního režimu v roce 1989 a navazující obnovu demokratického zřízení,
- m) dokumenty zachycující protinacistický a protikomunistický odboj a jeho perzekuci a represe proti církvím a náboženským společnostem,
- n) archiválie evropského, případně světového významu,
- o) základní dokumenty geodetické a kartografické,
- p) rukopisné mapy a plány, které jsou pro své technické provedení nebo umělecké zpracování mimořádně hodnotné, jakož i unikáty tištěných map a plánů domácího původu,
- q) kresby, grafické listy a fotografie zpodobující místa, města, významné osoby, historicky významné události, kroje a nástroje mimořádné dokumentární hodnoty nebo cenné z hlediska uměleckého či technického provedení nebo svou ojedinělostí,
- r) plány a výkresy strojů, nástrojů a strojního zařízení vzniklé do roku 1850,
- s) korespondence historicky mimořádně významná, rukopisy významných hudebních, literárních, vědeckých a odborných děl,
- t) památníky, kroniky a deníky popisující významné historické události nebo obsahující údaje rozsáhlejšího historického období,
- u) archiválie výtvarně hodnotné (například iluminované úřední knihy a rukopisy s uměleckými miniaturami),
- v) všechny zvukové a filmové dokumenty vzniklé do roku 1920; po tomto roce jen takové, které jsou mimořádně významné umělecky, technickým provedením nebo svou dokumentární hodnotou,
- w) archiválie vojensko-politické a vojensko-odborné povahy, dokumentující postavení a poslání ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů a obsahující sumarizující údaje o jejich organizaci, početních stavech a technickém vybavení.

Příl.2

Dokumenty, které budou podle obsahu vždy vybrány za archiválie

1. Dokumenty podle druhu

- a) zápisy ze zasedání orgánů zákonodárné, vládní a výkonné moci a orgánů územní samosprávy na všech stupních,
- b) zakládací listiny, statuty, organizační řády a další dokumenty o organizační struktuře, vedení, správě, řízení, kontrole, činnosti a jejich výsledcích
 1. ústředních a všem jim podřízených orgánů státní správy, územní samosprávy a jejich předchůdců,
 2. justičních složek všech stupňů i druhů, notářství, státních zastupitelství a jejich předchůdců,
 3. orgánů a organizačních složek obcí a krajů, národních výborů všech stupňů a jejich předchůdců,
 4. státních příspěvkových organizací a příspěvkových organizací obcí a krajů, hospodářských, rozpočtových a ostatních státních organizací řízených, popřípadě spravovaných, státními orgány nebo národními výbory, a předchůdců těchto organizací,
 5. obchodních organizací založených anebo ovládaných ústředními a všemi jim podřízenými orgány státní správy, orgány územní samosprávy a jejich předchůdců,
 6. družstevních organizací, jejich zařízení a předchůdců,
 7. všech součástí a zařízení ozbrojených sil a bezpečnostních složek,

8. politických stran, občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů,
c) mezinárodní smluvní dokumenty prezidentské, vládní a resortní úrovně,
d) dokumenty geodetické a kartografické, katastry nemovitostí,
e) dokumentace významných staveb,
f) kroniky všech typů,
g) matriky narozených, oddaných, zemřelých, vojenské, studentů, členů komor a občanských sdružení, sbírky matričních listin, dokumenty o nabývání a pozbývání státního občanství,
h) roční rozpočty, závěrečné účty, účetní závěrky, hlavní knihy,
i) historické sčítací archy obyvatelstva,
j) soudní rozsudky pro politické delikty, pro zločiny proti lidskosti, pro omezování lidských práv a svobod, pro závažné trestné činy proti životu, zdraví a majetku občanů,
k) osobní spisy významných osobností politického, hospodářského, vědeckého, technického, kulturního, náboženského, církevního a sportovního života,
l) rukopisy významných literárních děl,
m) podací deníky, rejstříky k nim, elenchy, kmenové listy, globální archy a další typy základních evidenčních pomůcek spisové služby,
n) privatizační projekty,
o) rehabilitační spisy,
p) třídní výkazy, katalogy, katalogové listy, protokoly o závěrečných zkouškách, protokoly o maturitních zkouškách.

2. Dokumenty podle obsahu, které obsahují zásadní informace o

- a) životních poměrech obyvatelstva v dobových státoprávních a ekonomických podmínkách,
b) strategiích, koncepcích a plánování rozvoje hospodářství včetně důležitých účetních a statistických výkazů a přehledů,
c) měnové politice,
d) majetkoprávních poměrech a jejich změnách v obecném měřítku, o konfiskacích a restitucích majetku,
e) právní úpravě mezinárodních vztahů,
f) tvorbě právních předpisů včetně jejich nerealizovaných návrhů,
g) státních hranicích, územním členění státu, hranicích správních obvodů, symbolech státu a územních samosprávních celků, místních názvech a jejich změnách, o slučování a rozlučování obcí,
h) vývoji a stavu zdravotnictví, sociální péče a úrovně bydlení,
i) vývoji a stavu vědy a techniky,
j) vývoji a stavu školství, kultury a umění, tělesné výchovy a sportu,
k) vývoji a stavu dopravy a spojů,
l) územním plánování,
m) zásadních změnách a opatřeních v ochraně životního prostředí,
n) geologických a půdních průzkumech,
o) technickém rozvoji včetně patentů na významné vynálezy,
p) kulturních památkách a jejich údržbě, rekonstrukci a ochraně,
q) životě a díle významných osobností,
r) volebních výsledcích a výsledcích referend.